

PRÓBA NOWEJ INTERPRETACJI HYMNÓW O SYJONIE

Treść: Wstęp. 1. Liczba hymnów o Syjonie. 2. Wypowiedzi hymnów o Syjonie. 3. Interpretacja hymnów o Syjonie. Zakończenie. Résumé.

WSTĘP

Wśród hymnów Psalterza ogólnie wyróżnia się osobną grupę, określoną przez Gunkela nazwą pieśni o Syjonie (*Zionslieder*)¹. Istotną cechą tych hymnów jest to, że jak przedmiotem czci w hymnach zwyczajnych, który Psalmiści zalecają wielbić Jahwe jako Stwórcę, Zbawcę czy Król², tak tu znów przedmiotem jest Syjon, stolica królestwa Dawidowego i miejsce pobytu arki przymierza, największej świętości Izraela.

Hymny o Syjonie stanowią przedmiot zainteresowania współczesnej bibliistyki. Jednych uczonych interesuje bliższe zapoznanie się tą grupą hymnów, a zwłaszcza jej liczbą, innych zaś interesuje raczej sama treść pochwał Syjonu, zawarta w tych hymnach, a wreszcie jeszcze innych uczonych zajmuje interpretacja tych pochwał Syjonu. Zastanawiają się nad tym, czy znajdujące się w tych hymnach pochwały Syjonu mają na względzie Syjon współczesny Psalmistom jako miejsce, z którego spływały na naród różne łaski Boże, czy też przeciwnie Psalmiści w hymnach o Syjonie wybiegają myślą w przyszłość i wychwalają Syjon czasów mesjańskich, jako stolicę króla mesjańskiego, kiedy to Syjon stał się źródłem łask, które spłyną na całą ludzkość i na całą ziemię, czy wreszcie te hymny o Syjonie są jedynie paralelą do pochwał różnych gór przez różne narody współczesne autorom tych Psalmów.

Przedmiotem, którym się pragniemy obecnie zainteresować, jest właśnie interpretacja pochwał Syjonu, jakie się mieszczą w tych hymnach o Syjonie. Zajęcie jednak wobec tego problemu krytycznego stanowiska domaga się, abyśmy wpieryw zajęli stanowisko wobec dyskutowanej liczby hymnów o Syjonie (1), czy zawartości treściowej ich wypowiedzi (2), czy wreszcie ich dotychczasowej interpretacji (3).

¹ H. G u n k e l: Einleitung in die Psalmen. Göttingen 1966² s. 50, 80 n.

² Moje opracowanie tych psalmów ukaże się drukiem w pracy zbiorowej pt. *Królestwo Boże w Piśmie św.* jako II tom serii: Obietnica i Wykonanie, nakładem Towarzystwa Naukowego KUL.

1. LICZBA HYMNÓW O SYJONIE

Jeśli idzie o odpowiedź na pierwsze pytanie, a mianowicie, które hymny należy zaliczyć do pieśni o Syjonie, to sam H. Gunkel nie dał w tej sprawie zdecydowanej odpowiedzi, gdyż po wyliczeniu spośród hymnów sześć pieśni o Syjonie, a mianowicie Ps 46, 48, 76, 84, 87 i 122 zaraz dodaje, że i Ps 132 aczkolwiek nie ma formy hymnu, to jednak z racji swej treści może być zaliczony do pieśni o Syjonie³. Również późniejsi uczeni wahają się w dokładnym określeniu hymnów przynależnych do pieśni o Syjonie. Trudno w tym krótkim referacie szczegółowo wymieniać różne opinie współczesnych uczonych w tym względzie. I tak J. Schreiner⁴, G. Wanke⁵ sądzą, że Ps 46 jest raczej pieśnią ufności narodu izraelskiego w Jahwe, niż hymnem wielbiącym Syjon, zaś A. Gonzalez⁶ podobny sąd wypowiada o Ps 48. A. Weiser⁷ z 6 hymnów gunkelowskich wykreśla z pieśni o Syjonie Ps 87 i 122, a zalicza do tej grupy kilka innych Psalmów, jak: kilka nowych 102, 130 i 147. Jest to jednak nieuzasadniona opinia, gdyż Ps 102 i 130 należą do Psalmów lamentacyjnych jednostki, a Ps 147 należy wprawdzie do hymnów, ale raczej do hymnów wielbiących Jahwe niż Syjon, który jest tu wprawdzie wspomniany, ale nie jako przedmiot wielbiony przez Psalmistę, ale jako podmiot, który winien wielbić Boga (por. w.12).

Zresztą Syjon czy Jerozolima występuje i w innych Psalmach, czy to w tzw. Psalmach pielgrzymów (tj. Ps 120—134), czy to w lamentacjach jednostki (Ps 51, 69, 102), czy narodu (Ps 74, 126, 137), czy w Psalmach ufności narodu (Ps 125, 129), czy wreszcie w Psalmach dziękczynnych jednostki (Ps 9), czy narodu (Ps 63). Przedmiotem uwielbienia jest Bóg na Syjonie, do którego pielgrzymi wstępują, aby mu dziękować, prosić o pomoc dla narodu. W psalmach zaś królewskich mowa jest o królu (Mesjaszu), a jeśli jest Syjon wspomniany, to tylko ze względu na tego właśnie króla, który na namiestnika Jahwe został namaszczony na Syjonie (Ps 2,10). Nas zaś interesują jedynie pochwalne wypowiedzi hymnów Psalterza, zwrócone bezpośrednio do Syjonu. Przy takim założeniu należy pieśni o Syjonie jedynie i wyłącznie szukać w hymnach Psalterza. Następnie trzeba mieć wiele zaufania do opinii Gunkela, który wyróżnił wśród hymnów 6 pieśni o Syjonie. Możemy jedynie nie zaliczać za Gunkelem Ps 132, gdyż nie jest to hymn na cześć Syjonu, ale psalm królewski, gdzie jest mowa o Syjonie jedynie przez wzgląd na jego charakter jako stolicy króla, którym się ów Psalm zajmuje. Nie można za niektórymi uczonymi mieć takich zastrzeżeń odnośnie hymnów 46, 48 czy 122, gdyż aczkolwiek nie są one wyłącznie hymnami na cześć Syjonu, to jednak pewne części tych hymnów mają charakter hymnów na cześć Syjonu (Ps 46,5—8 czy Ps 48,3, względnie Ps 122,6—9). Co się tyczy kwestionowanego hymnu 67 jako pieśni o Syjonie, to trzeba zaznaczyć, że i tutaj hymniczny charakter pieśni o Syjonie mają tylko pewne wersety tego psalmu, jak w. 2,

³ H. Gunkel: Einleitung, jw. s. 81: „Die Stiftung des Heiligtums und zugleich des Königshauses hat zum Inhalt der eigentümliche Ps 132, der zwar keine hymnischen Formen enthält über Zion aber den Zionsliedern zu vergleichen ist”.

⁴ J. Schreiner: Zion-Jerusalem Jahwes Königssitz. München 1963 s. 220.

⁵ G. Wanke: Die Zionstheologie der Korachiten. Berlin 1966 s. 4 nn.

⁶ A. Gonzalez: El libro de los Salmos. Barcelona 1966 s. 30, 222.

⁷ A. Weiser: Die Psalmen. Göttingen 1966⁷.

1b, 4b, 5b, 7,3, a zaś pozostałe są znów wypowiedzią Bożą o przynależności różnych ludów do Syjonu (w. 4b. 6b. 4a. 5a).

Toteż słusznie do pieśni o Syjonie należy zaliczyć za Gunkelem następujące hymny Psalterza 46, 48, 76, 84, 87 i 122. Taką też opinię w tej sprawie reprezentują tacy współcześni uczeni, jak H. J. Kraus⁸, G. Castellino⁹ i L. Sabourin¹⁰ i inni.

2. WYPOWIEDZI HYMNÓW O SYJONIE

Po ustaleniu znaczenia terminu pieśni o Syjonie należy chronologicznie omówić teraz hymniczne wypowiedzi tych sześciu psalmów o Syjonie.

Problem czasu powstania hymnów o Syjonie jest trudny do rozwiązania i wymagałby specjalnych studiów nad tymi sześcioma hymnami, a przynajmniej przebadania literatury dotyczącej wyróżnionych 6 hymnów, tj. 46¹¹, 48¹², 76¹³, 84¹⁴, 87¹⁵ oraz 122¹⁶. Ogólnie można powiedzieć, że obecnie ścierają się ze sobą dwie opinie, z których jedna reprezentowana przez takich uczonych, jak H. J. Kraus¹⁷, M. Dahood¹⁸ utrzymuje, że pieśni o Syjonie powstały gdzieś za czasów Ezechiasza po klęsce Sennacheryba pod murami Jerozolimy w 701 r., czyli przed niewolą, zaś druga opinia reprezentowana przez G. Fohrera¹⁹, który znów utrzymuje, że hymny o Syjonie powstały po niewoli, gdyż są zależne treściowo od pism proroków, jak Iz (8,9; 17,12 nn; 33,17—24; 59,15b—20), czy Ez (6,7; 11,10). Ponieważ obie opinie na ogół w tym samym czasie umieszczają powstanie hymnów o Syjonie, choć się różnią w określeniu tego czasu, możemy przystąpić do równoczesnego omawiania hymnicznych wypowiedzi o Syjonie wszystkich tych 6 hymnów.

Jak w omawianiu przynależności hymnów do pieśni o Syjonie, czy ich czasu powstania, byliśmy zmuszeni ograniczyć się do rzeczy istotnych, tak też ze względu na szczupłe ramy niniejszego artykułu i omówienie pochwalnych wypowiedzi w tych hymnach o Syjonie, jesteśmy zmuszeni ograniczyć do najważniejszych wypowiedzi, z których jedne dotyczą tego czym jest Syjon dla Boga, a drugie czym jest Syjon dla ludu Bożego.

Ps 46,5 i 87,3 nazywa Syjon miastem Bożym, zaś Ps 48,2 miastem Boga

⁸ H.-J. Kraus: Psalmen. Bd 1. Neukirchen 1966³ s. LIV.

⁹ G. Castellino: Libro dei Salmi. Roma 1955 s. 615.

¹⁰ L. Sabourin: The Psalms. T. I. New York 1969 s. 230.

¹¹ O. Eissfeldt: Psalm 46. Kleine Schriften IV. Tübingen 1968 s. 8—11. H. Junker: Der Strom, dessen Arme die Stadt Gottes erfreuen (Ps 46,5). *Biblica* 43/2/1962 s. 197—201; H. Kruse: Fluminis impetus lactificat civitatem Dei. *Verbum Domini* 27(1949) s. 23—27.

¹² M. Dahood: The language and Date of Psalm 48. *The Catholic Biblical Quarterly* 16(1954) s. 15—19. L. Krinetski: Zur poetik und Exegese von Psalm 48. *Biblische Zeitschrift* 4(1960) s. 70—97. J. Morgenstern: Psalm 48. *Hebrew Union College Annual* 16(1941) s. 1—95.

¹³ O. Eissfeldt: Psalm 76. *Theologische Literaturzeitung* 82(1957) s. 801—809.

¹⁴ L. Grollenberg: Post-Biblical herût in Ps LXXXIV, 11. *Vetus Testamentum* 9(1959) s. 311—312. R. J. Tournay: Les Psaumes complexes. *Revue biblique* 54(1947) s. 521—542.

¹⁵ E. Beaucamp: Le problème du Psaume 87. *Studi Biblici Franciscani, Liber Annuus* 13(1963) s. 53—75.

¹⁶ F. Horst: Recht und Religion im Bereich des Alten Testaments. *Evangelische Theologie* 16(1956) s. 49—75.

¹⁷ H.-J. Kraus, jw. s. 341.

¹⁸ M. Dahood: Psalms. T. I. New York 1966 t. I s. 349; E. Sellin — G. Fohrer: Einleitung in das Alte Testament. Heidelberg 1965¹⁰ s. 312 nn.

¹⁹ Por. S. Zimmer: Zion als Tochter, Frau und Mutter. München 1959.

i wielkiego króla. Obie nazwy mają swe źródło, jak znów wyjaśniają dwa inne hymny o Syjonie, a mianowicie Ps 76,3 i Ps 87,2 w tym, że Jahwe wybrał Syjon na miejsce swego pobytu. Wybór nastąpił za króla Dawida, kiedy to z Kiriath-Jearim nastąpiło przeniesienie na Syjon arki przymierza i umieszczenie jej w zbudowanym specjalnie namiocie (por. 2 Sm 6, Ps 24,7—10, 132). Za czasów Salomona, jak wiemy z 1 Krl 8,11, po umieszczeniu arki przymierza w zbudowanej przez niego świątyni, wówczas „chwała Jahwe napęliła dom Jahwe”. To przekonanie, że na Syjonie Jahwe obrał sobie mieszkanie, leży u podstaw tęsknoty autora hymnu o Syjonie (Ps 84,2) do świątyni Bożej, co tak wyraził:

„Jak miłe są mieszkania Twoje, Jahwe zastępów!
Dusza moja pragnie i tęskni do przedsieni Jahwe.
Moje serce i ciało radośnie wołają do Boga żywego”.

Naukę wybrania Syjonu przez Boga wyraził autor Ps 87,2b jako specjalną miłość. Tenże sam Psalmista określa jeszcze Syjon jako matkę²⁰, tj. ojczyznę wśród wszystkich narodów rozprósnionego Ludu Bożego. Wszyscy sprawiedliwi gdziekolwiek by się narodzili faktycznie, to jednak prawnie urodzili się na Syjonie i do Syjonu są przynależni (Ps 87,4—6). Jak u Iz 56,4 nn. tak i tu jest zapewne mowa o prozelitach, którzy na Syjonie otrzymali „prawo obywatelstwa”, ale trzeba dodać, że u Iz 55 nn. są wypowiedzi, które mówią o licznych potomstwie Jeruzalem w czasach ostatecznych. Tu dzieci Syjonu oznaczają także i pogan, którzy się do Izraela przyłączą (por. Iz 49,20 nn. 66,7 nn.). Dlatego zachodzi pytanie, czy i autor Ps 87,5 nie zapowiada tu Syjonu czasów ostatecznych, kiedy to nowotestamentowa społeczność w Syjonie będzie upatrywać swoją matkę (Gal 4,26; por. Flp 3,20; Obj 21)²¹.

Następstwem tego zamieszkania Jahwe na Syjonie jest jego niezwyciężoność i jego bogactwo.

Niezwyciężoność Syjonu podkreśla wiele hymnów o Syjonie. Może najsilniej wyraża ją autor Ps 46,6, gdzie tak czytamy o mieście Bożym na Syjonie:

„Bóg jest w jego wnętrzu, nie zachwieje się,
Wspomoże je Bóg o brzasku dnia”.

Nie ma wątpliwości, że obecność Boża jest tym, co tak umacnia miasto Boże, że nie go nie zdoła zachwiać. Wyraźnie to wynika z drugiego stychu, gdzie jest zaznaczone, że ta pomoc Boża przyjdzie o brzasku dnia (hebr. *lifnôt boqer*, czyli przed świtem)²². Być może, że Psalmista wspomina tu o jakiejś pomocy udzielonej Syjonowi rano, gdy to zwyczajnie nieprzyjaciele przygotowali się do specjalnego napadu na Syjon (por. 2 Krn 20,1). Podobną myśl o niezwyciężoności Syjonu porusza Iz 33,20—21, a gdzie indziej tenże prorok zaznacza, że poniosą klęskę wszystkie narody, które odważą się walczyć przeciwko górze Syjon (29,7). O klęsce wrogów Syjonu wspominają także autorzy hymnów o Syjonie (46,9 czy 48,5 czy 76,5—8). Szczególnie w żywych kolorach kreśli autor ostatnio wspomnianego hymnu niezwyciężoność Syjonu i klęski jego wrogów. Oto ważniejsze fragmenty obu tych idei:

²⁰ Tamże, s. 284.

²¹ Por. G. E. Closen: *Prophetia quaedam de Regno Dei Psalmus 87/86. Verbum Domini (=VD) 14(1934) s. 231—240.*

²² J. Ziegler: *Die Hilfe „am Morgen”*. W: *Alttestamentliche Studien*. Bonn 1950 s. 281—288.

„Tam łamie ogniste strzały łuku,
Tarczę i miecz, oraz zbroję... (w.4)
Ograbieni zostali o odważnym sercu
I śpią snem swoim,
A wszystkich wojowników mocnych nie znaleziono” (w.6).

Pod Syjonem zostali ograbieni ci, którzy spodziewali się, że sami ograbią to, co się na tym miejscu znajdowało. Jedni z nich pomarli, inni popadli w dziwną martwość i utratę waleczności, aby atakować miasto Boże.

Jest rzeczą zmienną, że to niezwykłość Syjonu w hymnach o Syjonie jest zawsze wiązana z mocą Jahwe, który na tej górze przebywa. Wyraźnie to stwierdza autor Ps 76,7, zaznaczając:

„Przez groźne Twe słowo, Boże Jakuba
Poginęły wozy i konie”.

A zatem Syjon nie miał tej niezwykłości sam z siebie, ale miał ją od Boga. Toteż, gdy za czasów Jeremiasza opacznie niektórzy Izraelici sądzili, że trzykrotne powtarzania: „świątynia Jahwe” zdoła ich ocalić mimo licznych wykroczeń moralnych, to prorok²³ przypomina zniszczenie sanktuarium w Szilo, aby dobrze zrozumieli naukę o niezwykłości Syjonu (7, 4-7).

Syjon jest wielbione w omawianych hymnach nie tylko jako miasto niezwykłe, ale też jako miasto, z którego na świat spłynie wielkie bogactwo łask. Ps 46 wyraża tę ideę przy pomocy metaforycznego obrazu rzeki, „której fale rozweselają miasto Boże” (w. 5). Takie znaczenie mają wody 4 rzek rajskich w Rdz 2,10. Przy pomocy obrazu źródła wypływającego spod progu ołtarza świątyni, które później staje się rzeką, przedstawił prorok Ezechiel (47,1-12) jako błogosławieństwa, które ze Syjonu spłyną na świat.

W ten sam sposób i prorok Joel przedstawił dobra mesjańskie, jakie w czasach ostatecznych staną się udziałem ludu Bożego, mówiąc: „I stanie owego dnia, że góry moszczem ociekać będą, a pagórki mlekiem opływać. I wszystkie strumienie judzkie napelnią się wodą, a z domu Jahwe wypłynie źródło, które napełni dolinę Szittim” (4,18). Tę samą myśl niemal w ten sam sposób wyraził prorok Zachariasz (14,8), mówiąc, że wody żywe wypłyną z Jerozolimy i część tych wód popłynie w kierunku morza wschodniego, a część w kierunku morza zachodniego i tak będzie w lecie i w zimie”. Tym się tylko różni przytoczony tekst Zachariasza, że gdy Izajasz czy Joel mówią o wodzie, która wypłynie ze świątyni, Zachariasz znów mówi o wodzie, która wypłynie z Jerozolimy, czyli ze Syjonu²⁴. Gdy się tedy uwzględni teksty prorocze zapowiadające pod obrazem wody wypływającej z świątyni, czy z Syjonu dobra czasów eschatologicznych, to samo się narzuca, że o tym bogactwie dóbr mówi i autor Ps 46,5. Tym samym obrazem posłużyły się i autor Apokalipsy, gdy przedstawia w 22,1 dobra nowej ekonomii zbawienia: „I ukazał mi rzekę wody życia, lśniąca, jak kryształ, wypływającą z tronu Boga i Baranka” (22,1).

Mamy w hymnach o Syjonie jeszcze wiele innych określeń tej góry, które tu trudno wszystkie omawiać, gdyż trzeba by komentować wszystkie te hymny. Tu tylko jeszcze ograniczymy się do wyliczenia przynajmniej kilku wypowiedzi hymnicznych o tej górze. Należą tu takie, jak iż jest ona rozkoszą, czy radością całej ziemi (Ps 48,3), górą pięknie się wznoszącą (48,3), warow-

²³ Por.: L. Stachowiak: Księga Jeremiasza. Poznań 1967 s. 160 nn.

²⁴ J. Homerski: Księga Zachariasza. W: Księgi Proroków Mniejszych. Poznań 1966 s. 449. Por. P. H. Raymond: L'eau, sa vie et sa signification. Supplements to Vetus Testamentum ed. by the Board of the Quarterly 6. Leyden 1958 s. 239.

nym grodem (Ps 46,8.12; 48,4), centrum Izraela (Ps 122) i centrum ludu Bożego znajdującego się na całym świecie, w Egipcie czy w Babilonii (Ps 87,5).

3. INTERPRETACJA HYMNÓW O SYJONIE.

Kolejno należy obecnie przystąpić do najważniejszej sprawy w tym studium, a mianowicie jakie znaczenie należy dać tym różnym pochwałom Syjonu. Wśród uczonych nie ma zgodności w odpowiedzi na to pytanie. Gdy jedni sądzą, że hymny dotyczą Syjonu, jako stolicy religijnej i narodowej Izraela z czasów powstawania tych hymnów (interpretacja historyczna), to inni znów sądzą, że hymny przede wszystkim opiewają Syjon czasów eschatologicznych, analogicznie, jak to mają czynić i psalmy królewsko-mesjańskie (interpretacja eschatologiczna). Ostatnio ma wielu zwolenników interpretacja kultyczna, której reprezentanci utrzymują, że hymny o Syjonie są pochwałami na cześć Jahwe, a które Izraelici śpiewali podczas dorocznych uroczystości.

Interpretacja historyczna była powszechnie przyjęta przez zwolenników szkoły krytyczno-literackiej XIX w., choć jej nie brakowało przedstawicieli w starożytności i w czasach ostatnich. Tłumacze LXX zdają się być jej zwolennikami, gdyż aż trzem hymnom o Syjonie dali tytuł: *pros ton Assyryon*, mając zapewne na oku Sancheryba, króla assyryjskiego, który w 701 r. poniósł klęskę pod murami Jerozolimy, którą daremnie oblegał (por. 2 Krl 19,20). Chodzi tu o Ps 46;48 oraz 76. Za tą interpretacją poszli uczeni żydowscy średniowiecza, jak Rashi (um. 1105) i Kimchi (um. 1232), a z nowszych uczonych tacy jak H. Graetz²⁵, F. Baetgen²⁶, R. Kittel²⁷, a ostatnio podtrzymuje interpretację O. Eissfeldt²⁸.

Interpretacja ta natrafia w hymnach o Syjonie najpierw na szereg trudności geograficznych i topograficznych. Ps 48,3 zaznacza, że góra Syjon, góra święta jest położona „na krańcach północy” (hebr. *jark^{et}tē Safōn*). Wyrażenie to *jark^{et}tē Safon*, tj. krańce północy jest wspomniane w satyrze po śmierci tyrańca, króla assyryjskiego, że w pysze swej mawiał do siebie w ten sposób:

„Wstąpię na niebiosa powyżej gwiazd Bożych,
Postawię tam mój tron, zasiądę na górze obrad,
Na krańcach Północy (hebr. *jark^{et}tē Safōn*)
I wstąpię na szczyty obłoków i będę podobny Najwyższemu” (Iz 14,13-14).

To określenie „krańce Północy” oznaczają tu na pewno jakąś inną górę Północy, a nie górę Syjon w Jerozolimie, w jej północno-wschodniej części, gdzie się miała znajdować świątynia, gdyż dla króla babilońskiego górą położoną na krańcach Północy musiała się znajdować gdzieś na północ od Babilonii. Dowodu na takie położenie góry Safon poza Iz 14,13-14 dostarczyły i przekazy dokumentów fenicko-syryjskich. Według tych dokumentów góra Safon miała się znajdować na północ od Ugarit, gdzie był czczony Baal Safon. To przekonanie, że najwyższy z bogów panuje na „krańcach Północy” miało przejść do Jebuzytów zamieszkujących przed przyjściem Izraelitów twierdzę Jebus Kanejczyków, a po zdobyciu Jebus przez Dawida miało przejść do Izraelitów²⁹.

²⁵ F. H. Graetz: Kritischer Kommentar zu den Psalmen. Breslau 1883 s. 248, 280.

²⁶ F. Baetgen: Die Psalmen übersetzt und erklärt. Göttingen 1892 s. 238.

²⁷ R. Kittel: Die Psalmen übersetzt und erklärt. Leipzig 1914 s. 280.

²⁸ O. Eissfeldt: Psalm 76. *Theologische Literaturzeitung* 82(1957) s. 801—803.

²⁹ W. F. Albright: Baal-Zafon. W: W. Bertholet-Festschrift. Tübingen 1950 s. 2 nn.

Inną trudnością historycznej interpretacji jest nie tylko określenie położenia góry Syjon, ale i wzmianka, że spod świątyni wypływała rzeka, która miała szereg odnóg, które swymi wodami orzeźwiała miasto Boże, Syjon. Tego rodzaju topografia Syjonu nie odpowiada rzeczywistości, gdyż u stóp Jerozolimy wypływa jeden jedyny potok Gihon (*'en umm ed-deredsch*). Także w Ps 65,10 i u Iz 33,2 jest mowa o rzekach przepływających Jeruzalem. Te niezgodności postulują, że te wypowiedzi Psalmistów o Syjonie nie należy rozumieć o Syjonie współczesnym autorom Psalmów — ale o Syjonie czasów ostatecznych.

Również nie mniejszą trudność sprawiają historycznej interpretacji wychwalanie piękności miasta Bożego Syjonu, jego znaczenia dla całego świata, jego mocy i niezwykłości, toteż tacy uczeni, jak B. Stade³⁰, W. Staerk³¹, a zwłaszcza H. Gunkel³² sądzą, że hymny Psalterza o Syjonie należy uważać za analogiczne utwory, jak zapowiedzi proroków o przyszłości ukaranej za grzechy Jeruzalem, czyli należy je odnosić do nowej Jerozolimy, do Syjonu czasów eschatologicznych. Gunkel na dowód słuszności interpretacji eschatologicznej powołuje się na pewne teksty dwóch proroków, działających w Jerozolimie, Izajasza i Jeremiasza, którzy na pewno wypowiadają się nie o Syjonie historycznym, ale eschatologicznym. Jednym z tych tekstów, to Iz 26,1 n, gdzie prorok śpiewa pieśń dziękczynną za zwycięstwo, jakie to miasto odniosło nad swoimi wrogami. Chodzi o zwycięstwo eschatologiczne, gdyż pieśń dziękczynna zaczyna się od słów: „w ów dzień”, które są formułą eschatologiczną. Innym tekstem izajańskim, mającym świadczyć o eschatologicznym charakterze wypowiedzi Psalmistów o Syjonie, jest tekst Iz 27,2, gdzie znów prorok wielbi przyszłą Jeruzalem pod obrazem urodzajnej winnicy, która jest jakby przeciwstawieniem winnicy z czasów teraźniejszych (por. Iz 5,1-7), gdzie tak śpiewa:

„W ów dzień [powiedzą]: Winnica uroczła! Śpiewajcie o niej. Ja Jahwe jestem stróżem; podlewam ją co chwilę, by jej coś złego nie spotkało, strzegę jej w dzień i w nocy. Nie czuję do niej gniewu. Niech ktoś posieje w niej ciernie i głogi. Wypowiem mu wojnę, spalę ich wszystkich razem”.

Wreszcie powołuje się Gunkel jeszcze na Iz 62,1 nn, gdzie znów prorok mówi o Jerozolimie w znaczeniu eschatologicznym, gdyż ją nazywa upodobaniem Jahwe (hebr. *hetibah*) i przeciwstawia się Jerozolimie opuszczonej (hebr. *'azūbah*) (w. 4).

W końcu powołuje się też Gunkel na Jer 31,23, gdzie prorok przeżywający upadek historycznej Jerozolimy głosi obietnicę nowej Jerozolimy, o której będzie się powtarzać to słowo: „w ziemi judzkiej, w jej miastach, gdy odmienię ich los: Niech ci Jahwe błogosławi niwo sprawiedliwości, święta góra”. Będzie to niwa sprawiedliwości święta góra, co dotyczy tylko innej Jerozolimy, Syjonu czasów ostatecznych.

Trudno odmówić zwolennikom tej interpretacji racji. Rzeczywiście bowiem jest wielkie pokrewieństwo między przytoczonymi tekstami prorockimi o Jerozolimie czasów ostatecznych a wypowiedziami autorów hymnów o Syjonie. I tutaj jest mowa o wielkiej urodzajności tej góry (Ps 46,3), co je zbliża do Iz 27,2: I tu jest mowa o pokonaniu wrogów (Ps 46,7-10; 48, 4-8; 76,6), jak to ma miejsce znów u Iz 26,1.

³⁰ B. Stade: Die messianische Hoffnung im Psalter. *Zeitschrift für Theologie und Kirche* 2(1892) s. 379—413.

³¹ W. Staerk: Die Schriften des AT, Lyrik III, 1. Göttingen 1911 s. 65.

³² H. Gunkel, jw. s. 300.

Nie ma wprawdzie w Psalmach przy wypowiedziach o Syjonie tej formuły wprowadzającej „w ów dzień”, ale ów brak da się wyjaśnić specyficznym gatunkiem literackim Psalmów.

Pomijając inne podobieństwa hymnów o Syjonie z wypowiedziami proroków o jej górze (np. Iz 2,1-4; 45,14 n) należy stwierdzić, że i ta interpretacja ma swoje trudności, głównie ze strony literatury pozabiblijnej, która w oparciu o nie odpowiada się raczej za interpretację kultową wypowiedzi Psalmów o Syjonie.

Interpretację kultową zapoczątkował S. Mowinckel³³, który pieśni pochwalne Syjonu połączył ze świętem dorocznym Nowego Roku, kiedy to Izrael wielbił Jahwe, który na nowo objął swe rządy nad światem. A. Weiser³⁴ sądzi, że hymny o Syjonie śpiewano podczas dorocznego święta odnowionego przymierza, zaś H. J. Kraus³⁵, że śpiewano je podczas święta królewskiej dynastii Dawida i jej stolicy Syjonu. Celem wykazania prawdziwości tej opinii, uczeni, hołdujący tej opinii szukają podobnych wypowiedzi w kulcie innych miejsc świętych poza Izraelem, którym w Izraelu dano co najwyżej nową treść. I tak np. H. Kruse³⁶, czy H. Junker³⁷ sądzą, że to zjawisko ma miejsce w Ps 46,5, gdzie topografia Syjonu jest raczej kultowa niż historyczna. Według tradycji starokananejskiej miasto Boże, czyli siedziba bóstwa, była złączona nierozdzielnie ze źródłem wody i dlatego też jest w tym hymnie zaznaczone, że z Syjonu wypływała rzeka, która razem ze swymi odnogami rozweselała Syjon, miasto Boże. Z odkrytych dziś dokumentów z Ras Szamra (Ugarit) wiemy, że zawsze miejsce pobytu najwyższego Boga łączono z obrazem ogrodu dobrze nawodnionego. W starożytnym Ugarit bóg El mieszkał „nad źródłem dwóch rzek, pośrodku studni głębokich”³⁸. Bóstwo to tedy przebywało w miejscu, w którym ocean podziemski (*nhrm*) wypływał i rozlewał się w odnogi użyźniające ziemię (*plg*). Z Ugarit mogły przejść te mitologiczne poglądy do Syjonu, stolicy Jebuzejczyków, jeszcze w czasach przedizraelskich. Wiemy że w Salem za czasów Abrahama oddawano cześć najwyższemu Bogu — 'el *Ēljôn* (Rdz 14). Izraeliści po zdobyciu Syjonu za Dawida mogli przejąć te poglądy od pokonanych Jebuzejczyków³⁹. Jest bowiem faktem stwierdzonym, że pewne elementy wierzeń kananejsko-jebuzycyckich zostały włączone w tradycję jahwistyczną. Niektórzy uczeni, jak J. H. Hayes⁴⁰ uważają, że szczególnie silne były wpływy kultowe na kult izraelski. Ez 16,3 przypomina swym rodakom ich zależność od Kananejczyków, mówiąc do nich: „Z pokolenia swego i urodzenia jesteś z ziemi Kanaan. Ojciec twój był Amorytą, a matka twoja Chetytką”. Co sądzić o tej interpretacji kultowej, jak i o ich poprzedniczkach, czy to o interpretacji historycznej czy eschatologicznej.

³³ S. Mowinckel: *Das Thronbesteigungsfest und der Ursprung der Eschatologie*. Oslo 1922. Tenż c: *He that Cometh*. Oxford 1956 s. 140.

³⁴ A. Weiser: *Die Psalmen*. Göttingen 1966 7.

³⁵ H.-J. Kraus, jw. s. 343.

³⁶ H. Kruse, jw. s. 23—27.

³⁷ H. Junker, jw. s. 197—201.

³⁸ Por. E. G. Wright: *Biblische Archäologie*. Göttingen 1958 s. 101.

³⁹ H. Schmid: *Jahwe und die Kulturtraditionem von Jerusalem*. *Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft* 68(1955) s. 168—197. E. Rohlant: *Die Bedeutung der Erwählungstraditionen Propheten*. Heidelberg 1956. Por. W. E. Albright, jw. s. 1—14.

⁴⁰ J. H. Hayes: *The Tradition of Zion's inviolability*. *Journal of Biblical Literature* 4(1963) s. 419—426.

Wydaje się, iż każda z nich ma część prawdy. Na pewno hymny o Syjonie łączą się z historią Izraela, jak z umieszczeniem arki na Syjonie za Dawida, czy klęską króla Asyryjczyków Sancheryba pod murami Jerozolimy za panowania króla Ezechiasza. Ale to nie zdoła jeszcze wyjaśnić treści tych hymnów wielbiących Syjon, zwłaszcza gdy się przyjmie, że hymny te powstały po niewoli. Raczej należy tu przyjąć zależność od pism proroków, którzy wówczas zapowiadali ludowi Bożemu, że Syjon zaorane (por. Iz 1,16) zostanie stolicą świata, do którego przychodzić będą wszystkie pokolenia ziemi, aby się odeń nauczyć dróg Bożych (Iz 2,1-4). Trudno hymny w Psalterzu o Syjonie odgrodzić całkowicie od tych zapowiedzi proroków o Syjonie. Ale też nie można zamykać oczu na pewne zewnętrzne podobieństwa między hymnicznymi wypowiedziami pieśni o Syjonie, a wyrażeniami spotykanymi w literaturze pozaizraelskiej. Syjon jeszcze za czasów jebuzyckich był uważany za miasto niemożliwe do zdobycia. Tak się przechwalał do Dawida jego mieszkańcy: „Nie zdołasz tu wejść, gdyż odepchną cię ślepi, kulawi”. Kananejscy jego mieszkańcy byli przekonani, że nikt nie zdoła zdobyć Syjonu, bo broni go ich bóstwo. Sędzili, że nawet ślepi i kulawi jego obywatele zdołają się przeciwstawić wojskom Dawida. To przekonanie Jebuzyjczyków o swym mieście mogli odnieść po zdobyciu Syjonu przy pomocy Jahwe Izraelici do Syjonu, jako stolicy dynastii Dawida, której prorocy od czasów Natana zapowiadają wieczne panowanie⁴¹. Stara też jest idea obietnic Bożych różnych darów, jakie staną się udziałem najpierw Izraela, a później dynastii Dawida, jeśli tylko wierną będzie zawartemu przymierz. Cała teologia tzw. deuteronomistycznego dzieła historycznego, to teologia Bożych łask za wierną służbę Jahwe i kar za niewierność. Księga Sędziów jest tego najlepszym przykładem. Zresztą i inne księgi, tzw. historyczne, przynależne do tzw. dzieła deuteronomistycznego, choć może już nie tak wyraźnie uwydatniają tę samą teologię. Ona się ujawnia także w Ps 105, powstałym po upadku Jerozolimy. Miał on, jak zresztą i całe dzieło deuteronomistyczne pocieszyć Izraela po upadku Jerozolimy, że Izrael i Syjon mają szansę odzyskania łaski u Boga, gdy nie pójdą śladami swych niewiernych przodków. Wówczas miejsce zbezczeszczonej Jerozolimy zajmie nowa, piękniejsza, bogatsza Jerozolima, która stała się przedmiotem zapowiedzi proroków, zwłaszcza III Izajasza i hymnów o Syjonie⁴². Te hymny to jakby pociecha narodu lamentującego nad gruzami Jeruzalem czyli, jak pieśni o Słudze Jahwe poprzedziły prorocstwo Daniela o Synu człowieczym, tak Lamentacje nad zburzeniem Syjonu poprzedziły hymny o chwale przyszłego Syjonu. Te prorocze wypowiedzi Psalmistów o Syjonie są tedy siostrzycami zapowiedzi proroków o nowej Jerozolimie. Nową ideę wspólną im z prorokami i być może od nich zapożyczoną wyrażali oni przy pomocy różnych środków. Jedne z nich mogły być pochodzenia rodzimego izraelskiego, inne pozaizraelskiego.

A zatem wydaje się nam, że najwłaściwiej jest tłumaczyć wypowiedzi hymnów o Syjonie, jako wypowiedzi o Syjonie czasów eschatologicznych, ale z silną zależnością nie tylko od historii Izraela, ale i jego kultu, a zarazem uwzględnienia zależności od historii kultu, zwłaszcza historii kultury ludów

⁴¹ Por. J. Łach: Proroctwo Natana o Synu Dawida. W: Mesjanizm w historii zbawienia. Praca zbiorowa pod redakcją S. Łacha oraz M. Filipiaka. Lublin 1974 s. 55—71.

⁴² Zob. ważny w tej sprawie artykuł: J. Homerski: Źródło wody żywej w prorockich tekstach eschatologicznych. *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 21(1974) s. 15—24.

starożytnych. A zatem w miejsce przyjmowania jakiejś jednej z trzech interpretacji tych hymnów, historycznej czy eschatologicznej, czy wreszcie kultowej, trzeba raczej przyjąć interpretację historyczno-eschatologiczno-kultową. Można tę interpretację tak wyrazić: Syjon był zawsze czczony w Izraelu, zwłaszcza gdy po chwalebnych czynach, jakie tutaj, jak wiercono dzięki pomocy Bożej otrzymali, a był czczony od najdawniejszych czasów na sposób kananejski (por. czasy Jeremiasza), ale stał się przedmiotem specjalnej czci, gdy czasy niewoli, czasy diaspory, czasy proroctw o przyszłym Syjonie zwróciły uwagę ludu Bożego, że Syjon historyczny to tylko słaby obraz Syjonu przyszłego.

Taka interpretacja hymnów o Syjonie zbliża się bardzo do interpretacji tzw. Psalmów królewskich. Jak te Psalmi przeważnie wychodzą od współczesnych królów, ale przechodzą od nich do króla czasów ostatecznych do Mesjasza, mówiąc o jednym i drugim królu sposobem wówczas przyjętym, tak też i Psalmiści w hymnach o Syjonie mogą wychodzić od Syjonu sobie znanego, ale przechodzą do Syjonu, który będzie stolicą króla-Mejasza, który dopiero nadejdzie.

Interpretacja ta zbliża hymny o Syjonie do Psalmów o królestwie mesjańskim. Jak one wychodzą często od współczesnego sobie królestwa izraelskiego, a później przechodzą do królestwa mesjańskiego (Ps 72), tak też jest i tutaj. Przyjmując taką interpretację uwydatniamy i na tym odcinku łączność obu Testamentów, iż tam była obietnica, a tu jej wypełnienie.

ZAKOŃCZENIE

Podsumowując tedy wyniki artykułu najpierw uzasadniliśmy wyróżnienie oddzielnej grupy wśród hymnów zwyczajnych. Gdy bowiem przedmiotem uwielbienia w tych zwyczajnych hymnach jest Jahwe, czy to jako Stwórca, czy Zbawca Izraela, czy ewentualnie jako najwyższy król, to w hymnach o Syjonie bezpośrednim przedmiotem uwielbienia jest Syjon stolica Jahwe. Ta różnica przedmiotu wielbionego jest głównym kryterium różniącym zwyczajne hymny od hymnów o Syjonie. Gdy się przyjmie to kryterium za podstawę podziału, wówczas mamy uzasadnienie, iż do hymnów o Syjonie zaliczamy za Gunkelem, w odróżnieniu od innych autorów, tylko 6 psalmów, a mianowicie 46, 48, 76, 84, 87 i 122 tym się od nich różniąc, że wyłączamy z tych 6 psalmów te hymniczne wypowiedzi, które są skierowane do Jahwe, a nie do Syjonu w sposób bezpośredni.

W drugiej części tego artykułu nastąpiło krytyczne zanalizowanie treści ważniejszych wypowiedzi na cześć Syjonu, jak to, że jest on określany jako miasto Boże, jako miasto wielkiego króla, jako mieszkanie Jahwe, czyli tytuły wyrażające relację Syjonu do Boga, a potem znów te wypowiedzi, które raczej wyrażają jego relację do ludu Bożego, jak określenie matki, czy góra dobrze nawodniona wodami rzeki i różnych strumieni z nią złączonych (Ps 46,3), czy twierdza obronna.

Wreszcie po omówieniu trzech dotychczasowych interpretacji tych wypowiedzi, tj. historycznej, eschatologicznej czy kultowej wykazano, że raczej należy przyjąć interpretację kultowo-historyczno-eschatologiczną. Polega ona na tym, że u początków kultu Syjonu jest przejęcie kananejsko-aramejskich tradycji o kulcie wysokich gór, a w tym i góry Syjon, twierdzy Jebuzejczyków, do których dzieje Izraela dorzuciły z biegiem czasu nowe historiozbowcze elementy, na których wytworzenie wpłynęły takie fakty, jak umieszcze-

nie arki na Syjonie, czy cudowne ocalenie Syjonu od napaści na to miejsce Sancheryba w 701 r. Wreszcie do tych elementów po zburzeniu Syjonu w 586 r. dorzuciła teologia deuteronomistyczną szansę na powrót Syjonu do jeszcze większej świetności, jeśli nastąpi nawrócenie. Ta teologia była inspiracją do rozwinięcia się prorocत्व o Syjonie, zwłaszcza u III Iz, które znów były ostatnim ogniwem powodującym powstanie hymnicznej treści tzw. pochwalnych Psalmów o Syjonie.

UN ESSAI DE NOUVELLE INTERPRÉTATION DES HYMNES DE SION

RÉSUMÉ

Dans les études bibliques d'aujourd'hui les chercheurs s'intéressent tout particulièrement au groupe d'hymnes définis à Gunkel comme Zionslieder, c'est-à-dire des hymnes sur le Sion. Les spécialistes cherchent à déterminer le nombre de ces hymnes, l'origine des louanges figurant dans ces hymnes, mais surtout l'interprétation de ces louanges. On peut y distinguer trois interprétations: une interprétation historique (Eissfeldt), une interprétation eschatologique (Gunkel) et une interprétation cultuelle (Mowinckel, Kraus, Weiser).

Après un examen critique de ces interprétations, il semble qu'il convient d'admettre une interprétation „syntétique”. En Israël, le culte du Sion fut analogue au culte de montagne du Nord en Ougarite considérées, comme une demeure spéciale de dieu suprême. Ensuite le culte du Sion fut approfondi par diverses traditions israélites. Après la destruction du Sion, en 586, le culte de cette montagne sacrée acquirit une importance particulière sous l'influence des prophètes annonçant la splendeur du Sion d'avenir.

Cette interprétation „syntétique” des hymnes sur le Sion s'approche à celle des hymnes royaux — messianiques, selon laquelle les trois historiques sont les images du roi parfait d'avenir — le Messie.